

Pozitivan stav prema hrvatskome standardnom jeziku kao uvjet njegova uspješnijega ovladavanja

Marko Alerić i Tamara Gazdić-Alerić
Zagreb

U radu se pokazuje kako je jedan od važnih uvjeta uspješnoga ovladavanja standardnim jezikom pozitivan stav prema njemu, koji je povezan i s razumijevanjem uloge i važnosti standardnoga jezika kao komunikacijskoga sredstva šire jezične zajednice. Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između pozitivnoga stava prema standardnome jeziku, spremnosti na njegovu ovladavanje i njegova boljega ovladavanja, anketom s ponudjenim tvrdnjama i nekoliko zadataka utvrđen je stav ukupno 155 zagrebačkih studenata kroatistike, razredne nastave i predškolskoga odgoja prema standardnomu jeziku, uključujući i njihovo poznavanje gramatičke i pravopisne norme. Osim stavova cijele skupine prema pojedinim tvrdnjama i njihove uspješnosti u rješavanju pojedinih zadataka, uspoređivale su se i pojedine skupine. U zaključku se predlažu postupci koji bi mogli pridonijeti razvoju pozitivnoga stava prema standardnomu jeziku te tako općenito pridonijeti njegovu boljemu ovladavanju.

0. Uvod

Ovladavanje standardnojezičnom normom pojedincu omogućuje stjecanje druge jezične kompetencije zahvaljujući kojoj može uspješno komunicirati na širem prostoru (u široj jezičnoj zajednici, s većim brojem ljudi) i u vezi s puno većim brojem tema, ali i upoznavanje s vrijednostima koje su u toj zajednici poželjne i nepoželjne. Pojedinaac koji prihvaća nužnost postojanja standardnog jezika i potrebu za njegovim ovladavanjem, i koji je razvio pozitivan stav prema standardnome jeziku, pokazuje da je spreman uključiti se u komunikaciju u široj jezičnoj zajednici i prihvatiti vrijednosti koje ona promiče. Može se pretpostaviti, jer je za pouzdane podatke potrebno provesti

odgovarajuća istraživanja, da veća spremnost na prihvaćanje i ovladavanje standardnim jezikom podrazumijeva i bolju uklopljenost pojedinca u širu društvenu zajednicu.

Ovladavanje standardnim jezikom uvijek prate veće ili manje poteškoće. Uzrok im, osim razlika između zavičajnoga govora i standardnoga jezika (npr. Pavličević-Franić 2000, Kovačević, Pavličević-Franić 2002) te nerazumijevanja njegove uloge i svrhe njegova ovladavanja, može biti i negativan stav prema standardnome jeziku. On može nastati kao reakcija na napuštanje zavičajnoga idioma (idioma djetinjstva), kao posljedica reakcije na činjenicu da je za ovladavanje standardnim jezikom potrebno uložiti svjestan napor, tj. da njime nije moguće ovladati spontano, bez napora i dr. Vjerojatno je i to razlog zbog kojega je Lj. Jonke (1965: 5) već prije četrdesetak godina zaključio da se “gramatika nerado uči”, odnosno “da današnji čovjek nerado čita i nerado uči gramatiku i pravopis koji su puni paragrafa i propisa, a ni današnja škola ne poklanja dovoljno pažnje produbljivanju jezičnog znanja.” Suvremeni autori neke od uzroka teškoća vide i u načinu poučavanja (npr. Pavličević-Franić 2005).

Cilj je ovoga istraživanja bio utvrditi stav (odnos, doživljaj) prema hrvatskome standardnom jeziku studenata završnih godina studija hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu te studija predškolskoga odgoja i razredne nastave Učiteljskoga fakulteta u Zagrebu.

1. Stav prema jeziku i uspjeh u njegovu ovladavanju

Stav je stečen i relativno trajan “odnos prema ljudima i predmetima s kojima čovjek dolazi u dodir”, navodi J. Mihaljević-Djigunović (1998a: 21). Autorica, koja se u nas najviše bavila utjecajem stava na učenje jezika, i to stranih, naglašava kako se u suvremenoj teoriji učenja smatra da su stavovi temelj na kojemu se gradi motivacija za učenje. Dakle, stav prema sadržajima kojima pojedinac treba ovladati najprije izravno utječe na veću ili manju motivaciju za njihovo ovladavanje, a poslije i na njihovo manje ili više uspješno ovladavanje. Slično ističe i Desforges (2001: 97–98) naglašavajući kako se najbrže i najuspješnije ovladava sadržajima prema kojima je stav pozitivan, osrednje sadržajima prema kojima je stav negativan, a najsporije sadržajima prema kojima nema jasnoga stava, prema kojima postoji ravnodušnost (usp. i Mihaljević-Djigunović 1998a: 17, 22).

Zajednički referentni europski okvir za jezike (Vijeće Europe 2005: 12) učenje određuje kao “znati kako, ili željeti, *otkriti različitost*” (istaknuli autori). Veći udio poznatoga u novome i veći stupanj pozitivnoga stava prema poznatome i prema novome utjecat će na njegovo bolje ovladavanje novim. Pozitivan stav prema hrvatskome standardnom jeziku podrazumijeva i njegovo bolje ovladavanje, i obrnuto, bolje ovladavanje hrvatskim

standardnim jezikom podrazumijeva i pozitivan stav prema njemu. Negativan stav učenika prema hrvatskome standardnom jeziku kao posljedicu će sigurno imati nesprijetnost učenika na njegovo ovladavanje te niži stupanj ovladavanja standardnojezičnom normom.

Prema tome, osim o količini udjela poznatoga (znanja koje pojedinac posjeduje) u novome (znanju kojim pojedinac treba ovladati, koje treba usvojiti), uspjeh pojedinca u ovladavanju novim znanjem, tj. hrvatskim standardnim jezikom, ovisi i o njegovu stavu prema poznatome i prema novome.

Treba napomenuti da o stavovima prema materinskome jeziku, ili općenito ovladavanju hrvatskim jezikom, ima vrlo malo radova, uključujući i radove o razvijanju stavova tijekom obrazovanja budućih učitelja i nastavnika jezika, za razliku od učeničkih stavova prema stranome jeziku (npr. Mihaljević-Djigunović 1998b, Mihaljević-Djigunović, Kovačić 1996) ili razvijanju stavova tijekom obrazovanja samih nastavnika stranih jezika (npr. Mihaljević-Djigunović, Zergollern-Miletić 2003).

1.1. Utjecaj mjesnih idioma na ovladavanje standardom

Među pojedincima postoje razlike koje mogu pridonijeti njihovu uspješnijem ili manje uspješnom ovladavanju standardnim jezikom. U pogledu onoga što utječe na uspješnost ovladavanja hrvatskim standardnim jezikom, pojedince je moguće podijeliti s obzirom na tri kriterija.

I. kriterij — utjecaj zavičajnih (mjesnih) idioma

- a) oni čiji se zavičajni idiomi (imanentna gramatika, poznato) u većoj mjeri podudaraju sa standardnim jezikom (normativna gramatika, novo)
- b) oni čiji se zavičajni idiomi u manjoj mjeri podudaraju sa standardnim jezikom

II. kriterij — stav prema zavičajnim idiomima

- a) oni čiji je stav prema zavičajnim idiomima u većoj mjeri pozitivan
- b) oni čiji je stav prema zavičajnim idiomima u manjoj mjeri pozitivan

III. kriterij — stav prema hrvatskome standardnom jeziku

- a) oni čiji je stav prema hrvatskome standardnom jeziku u većoj mjeri pozitivan
- b) oni čiji je stav prema hrvatskome standardnom jeziku u manjoj mjeri pozitivan.

Pojedinci čiji se zavičajni idiomi u većoj mjeri podudaraju s hrvatskim standardnim jezikom njihove mogu ovladati s više uspjeha. Ali da bi ta mogućnost

bila ostvarena, pojedinac treba biti svjestan postojanja hrvatskoga standardnog jezika, razlika između svoga zavičajnog idioma i hrvatskoga standardnoga jezika te imati pozitivan stav prema zavičajnome idiomu i prema hrvatskome standardnom jeziku, uključujući i ovladanost njime. U suprotnome, čak i pojedincima između čijih su zavičajnih idioma i hrvatskoga standardnoga jezika razlike vrlo male ipak može biti vrlo otežano ovladavanje dijelom standarda koji je različit od njihova zavičajnoga govora.

1.2. Stjecanje stava prema jeziku tijekom obrazovanja

Stavovi prema jeziku razvijaju se u predškolskome razdoblju, u vrijeme osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Osim pod utjecajem članova obitelji, pozitivan ili negativan stav prema zavičajnome idiomu i hrvatskome standardnom jeziku razvijaju se i pod utjecajem odgojitelja, učitelja i nastavnika (npr. Mihaljević-Djigunović, Jakominić 2004) te udžbenika, na koje utječu školski propisi poput, npr. nastavnoga plana i programa. Stoga na stavove može utjecati i način kako je pojedinac bio poučavan, odnosno, neizravno, stav koji je prema zavičajnome idiomu i hrvatskome standardnom jeziku imao onaj koji ga je poučavao. Zato je utvrđivanje stava prema zavičajnome idiomu i prema hrvatskome standardnom jeziku iznimno važno upravo među studentima koji će hrvatski standardni jezik, i izravno i neizravno, poučavati djecu u vrtićima, u osnovnoj i srednjoj školi pa će time biti uključeni u proces dječjega ovladavanja tim jezikom. Ako je stav budućih poučavatelja — odgojitelja, učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika — prema onome što će poučavati pozitivan, sigurno će pridonijeti i izgrađivanju pozitivnoga stava u onima koje će poučavati, a time i vlastitoj uspješnosti, ali i uspješnosti onih koje će poučavati.

Zbog toga je zanimljivo da se u novome *Nastavnome planu i programu za osnovnu školu* (Vican, Milanović-Litre 2006) zauzimanje za razvoj pozitivnoga stava prema hrvatskome standardnome jeziku može uočiti samo nekoliko puta. Prvi se put uočava u uvodu gdje se ističe kako ostvarivanje svrhe i zadaća nastave hrvatskoga jezika uključuje “ovladavanje standardnim jezikom, a pridonosi: razvoju jezično-komunikacijskih sposobnosti pri govornoj i pisanoj uporabi jezika u svim funkcionalnim stilovima” (str. 25). Drugi se put u popisu obrazovnih postignuća za V. razred navodi: “razvijati svijest o važnosti pravilnoga pisanja i govorenja hrvatskim književnim jezikom” (str. 35). Treći se put u popisu obrazovnih postignuća za VIII. razred navodi: “razumjeti odnos i ulogu zavičajnoga govora i narječja prema hrvatskome književnom jeziku” (str. 47).

1.3. Istraživanje

Stav prema hrvatskome standardnom jeziku i prema potrebi ovladavanja njime nastojao se utvrditi ispitivanjem triju skupina studenata. Prvu skupinu činili su studenti završne godine studija hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a druge dvije skupine studenti završnih godina Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Za istraživanje su izabrane navedene skupine jer će upravo ti studenti, nakon završetka studija, sudjelovati u institucionalnom, izravnom ili neizravnom, poučavanju hrvatskoga standardnog jezika djece vrtićke, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi.

Ispitivanje je provedeno 31. svibnja 2007. među studentima četvrte godine hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta (kratica SHJ) i 6. lipnja 2007. među studentima razredne nastave (kratica SRN) i predškolskoga odgoja (kratica SPO) druge godine Učiteljskoga fakulteta. Studenti druge godine studija predškolskoga odgoja u vrijeme ispitivanja bili su najviša godina studija jer je studij bio dvogodišnji. U istraživanju je sudjelovalo 155 studenata, od toga 81 student HJ, 29 studenata RN i 45 studenata PO.

Ispitivanje studentima nije bilo najavljeno i bilo je anonimno. Studenti su na početku provjere bili upoznati sa značenjem osnovnih pojmova, načinom rješavanja zadataka i zamoljeni da riješe sve zadatke. Svi su studenti odgovarali na ista pitanja i rješavali iste zadatke u anketnom upitniku (kratica AU, v. prilog) koji su autori sami oblikovali vodeći računa o tome da je pitanjima i zadacima potrebno ispitati tri čimbenika: spremnost ispitanika na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom, ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom i stav prema hrvatskome standardnom jeziku. Pretpostavljalo se da među tim čimbenicima u većoj mjeri postoji razmjern odnos, odnosno da će viši stupanj jednoga čimbenika u većoj mjeri značiti i viši stupanj ostalih čimbenika.

2. Rezultati istraživanja

Dajući pozitivne, negativne ili neodlučne odgovore, ispitanici su pokazivali svoj pozitivan, negativan ili neodlučan stav prema hrvatskome standardnom jeziku. Stavovi ispitanika bit će raščlanjeni prema odgovorima i prikazani u postotku. Zbog sažetosti bit će navedeni stavovi ispitanika samo u odnosu na sadržaj onih tvrdnji koje u najboljoj mjeri pokazuju njihov stav prema hrvatskome standardnom jeziku i ovladanost njime.

Osim rezultata ispitanika kao cjeline, u radu će se usporediti odgovori među skupinama ispitanika kako bi se vidio utjecaj njihova studija na njih. U istraživanju se utvrdila različita spremnost ispitanika na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom, različit stupanj ovladanosti i stav.

2.1. Spremnost ispitanika na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom

Na temelju odgovora na tvrdnje 2h i 2n u drugom zadatku i 5. zadatku anketnoga upitnika utvrđena je spremnost ispitanika na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom. Ispitanici su trebali odlučiti o tome smatraju li da im je poznavanje hrvatskoga standardnog jezika potrebno kako bi mogli komunicirati i uspješno djelovati izvan svoga zavičaja (tvrdnja 2h). Također su trebali odlučiti je li im svejedno ima li u njihovu govorenom ili pisanom tekstu, koje su namjeravali oblikovati na hrvatskome standardnom jeziku, više ili manje pogrješaka (5. zadatak), kao i to je li im hrvatski standardni jezik u životu potreban pa će se potruditi kako bi njime što bolje ovladali (tvrdnja 2n). U izboru odgovora ispitanici su se mogli osloniti ponajprije na svoja jezična iskustva, ali i na svoja jezična znanja pa su se u vezi s većinom tvrdnji u 2. zadatku (osim tvrdnjom 2m) kao najbrojniji mogli očekivati samo pozitivni odgovori.

Tablica 1: Udio stavova o osobnome odnosu prema HSJ

Tvrdnje	SHJ u %			SRN u %			SPO u %		
	+	-	0	+	-	0	+	-	0
2h) HSJ pomaže izvan zavičaja	88,88	3,70	7,42	79,31	13,79	6,90	66,67	11,11	22,22
5) nije svejedno koliko je pogrješaka	96,30	0	3,70	96,55	0	3,45	82,22	4,44	13,34
2n) potreban mi je HSJ i potrudit ću se njime ovladati	98,76	0	1,24	100	0	0	93,33	0	6,67
Prosječno	94,64	1,23	4,06	91,95	4,60	3,45	80,74	5,18	14,07

2.1.1. Hrvatski standardni jezik služi za sporazumijevanje u cijelomu društvu

Stavovi prema ulozi hrvatskoga standardnog jezika u cijelomu društvu pokazuju se u odgovoru na tvrdnju da im hrvatski standardni jezik pomaže kako bi u životu mogli uspješno komunicirati i izvan svoga zavičaja. Manje od osamdeset posto studenata (78,29%) smatra da im standardni jezik pomaže u uspješnoj komunikaciji, desetak se posto (9,53%) ne slaže s tom tvrdnjom, a dvanaestak se posto djelomično složilo s tvrdnjom (12,18%). Odgovori po skupinama navedeni su u Tablici 1. Najviše su pozitivnih odgovora dali SHJ (88,88%), SRN desetak posto manje (79,31%), a najmanje SPO (66,67%). Djelomično se s tvrdnjom složilo oko sedam posto SHJ (7,42%) i SRN (6,90%)

te čak 22,22% SPO. Negativno se prema toj tvrdnji odnosi različit broj studenata, tj. 3,70% SHJ, 13,79% SRN i 11,11% SPO.

Dio ispitanika možda ne razumije ulogu standardnoga jezika i njegovu važnost kao općega komunikacijskog sredstva ili nije svjestan iskustva da standardni jezik nastaje kako bi bila omogućena komunikacija i među govornicima čiji se zavičajni govori (imantentne gramatike) znatnije razlikuju. A možda jednostavno nisu imali takvoga osobnoga iskustva, nisu razgovali standardnim jezikom izvan zavičaja ili se toga iskustva nisu sjetili.

S obzirom na to da je postotak negativnoga i neodlučnoga stava najmanji među studentima hrvatskoga jezika, to može upućivati na činjenicu da ostale skupine ispitanika nisu dovoljno upoznate s ulogom i važnošću standardnoga jezika, ali i da ga ne upotrebljavaju kao komunikacijsko sredstvo.

2.1.2. Potrebno je što točnije vladati hrvatskim standardnim jezikom

Stavovi prema želji za što točnijim vladanjem hrvatskim standardnim jezikom u cijelome društvu proizašli su iz studentskih odgovora na tvrdnju da nije svejedno koliko je pogrešaka u njihovu govorenomu ili pisanomu tekstu koji su namjeravali oblikovati na hrvatskome standardnom jeziku. Oko 92% studenata (91,69%) smatra važnim količinu pogrešaka u vlastitim tekstovima, tek nešto više od jedan posto (1,48%) to ne smatra važnim, a oko sedam posto (6,83%) djelomično se složilo s tvrdnjom.

Gotovo jednak udio SHJ (96,30%) i SRN (96,55%) smatra da nije svejedno ima li više ili manje pogrešaka u njihovim tekstovima, ali tako misli čak petnaestak posto manje SPO (82,22%). Ni jedan SHJ i SRN ne smatra da je to nevažno, za razliku od 4,44% SPO. Djelomično se s tvrdnjom složilo podjednak broj SHJ (3,70%) i SRN (3,45%), ali čak desetak posto više SPO (13,34%).

Vrlo je važno da među studentima hrvatskoga jezika i studentima razredne nastave nema ni jednoga koji bi imao negativan stav, odnosno nijednoga koji se ne bi složilo s tvrdnjom da “nije svejedno ima li u komunikaciji na HSJ više ili manje pogrešaka”, a i među studentima predškolskoga odgoja broj onih koji u vezi s tom tvrdnjom imaju negativan stav vrlo je malen.

2.1.3. Namjera za što boljim ovladavanjem hrvatskim standardnim jezikom

Gotovo svi ispitanici studenti (97,36%) smatraju da im je hrvatski standardni jezik potreban u životu i da će se potruditi kako bi njime što bolje ovladali, ni jedan ne smatra suprotno, a s tvrdnjom se samo djelomično složilo manje od tri posto (2,67%) studenata.

S tvrdnjom koja to navodi slažu se svi SHJ, 98,76% SRN i 93,33% SPO. Negativno nije odgovorio ni jedan student. Ni jedan SRN nije se djelomično složio s navedenom tvrdnjom, za razliku od 1,24% SHJ i 6,67% SPO.

2.1.4. Usporedba odgovora o spremnosti ovladavanja hrvatskim standardnim jezikom

Od tri tvrdnje kojima se ispitivala spremnost ispitanika na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom ispitanici u najmanjem postotku smatraju da im hrvatski standardni jezik “pomaže u uspješnom komuniciranju izvan zavičaja”. Taj relativno malen postotak pozitivnih odgovora iznenađuje. Jednako je iznenađenje da studenti predškolskoga odgoja primjetno imaju manje izgrađen pozitivan stav od druge dvije skupine ispitanika.

No bez obzira na nedovoljno znanje ili nedostatak iskustva u služenju hrvatskim standardnim jezikom izvan zavičaja, vrlo je važno da studenti sve tri skupine u vrlo visokom postotku pokazuju da su svjesni činjenice kako je znanje hrvatskoga standardnog jezika potrebno svima te da je hrvatski standardni jezik potreban i svakome od njih, kao i da će se potruditi kako bi njime što bolje ovladali, za što sve tri skupine studenata daju najviše pozitivnih odgovora. U svim skupinama ispitanika nema ni jednoga koji bi smatrao da mu hrvatski standardni jezik nije potreban i da se ne će truditi kako bi njime što bolje ovladao, čime ispitanici pokazuju da su spremni na dalje učenje i ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom. Rezultati su objedinjeni u tablici 1 (na str. 10).

2.2. Stav prema obilježjima hrvatskoga standardnoga jezika

Znanje o hrvatskome standardnom jeziku i stav o njegovim obilježjima utvrđeni su na temelju odgovora studenata u šestome zadatku i dijela njihovih odgovora na tvrdnje u drugome zadatku gdje su se ispitanici trebali izjasniti o tome smatraju li da u Hrvatskoj postoji standardizirani jezični oblik (tvrdnja 2f i 2g) i odrediti pojam hrvatski standardni jezik (6. zadatak).

2.2.1. Određivanje pojma hrvatski standardni jezik

U šestome su zadatku ispitanici trebali objasniti značenje pojma ‘hrvatski standardni jezik’. Smatralo se da su ispitanici uspješno obavili zadatak ako su u odgovoru naveli da je hrvatski standardni jezik zajedničko, odnosno opće, službeno i sl. komunikacijsko sredstvo u Republici Hrvatskoj ili ako su naveli barem jednu od osobina standardnoga jezika: autonomnost, normiranost, višefunkcionalnost, gipku postojanost. Zadatak je uspješno riješilo 81,41% studenata. U skladu s očekivanjima, najbolje su ga obavili SHJ (93,83%), zatim SRN (79,31%), a najlošije SPO (71,11%).

Tablica 2: Udio pozitivnih odgovora o HSJ

Zadatak	SHJ u %	SRN u %	SPO u %
6) definiranje standardnoga jezika	93,83	79,31	71,11
2f) postoji standardizirani jezični oblik	83,95	68,97	60
2g) standard se razlikuje od svih mjesnih govora	86,50	46,48	53,33
Prosječno	88,09	64,92	61,48

2.2.2. Postojanje standardiziranoga jezičnoga oblika

Da u Hrvatskoj postoji standardizirani jezični oblik (2f), smatra 70,97% studenata. S tvrdnjom se nije složilo 6,83% studenata, a djelomično se složilo 22,2% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom o postojanju standardiziranoga jezičnoga oblika slaže se 83,95% SHJ, 68,97% SRN i samo 60% SPO. Negativno smatra 2,47% SHJ, 6,90% SRN i čak 11,11% SPO. Djelomično se s tvrdnjom složilo 13,58% SHJ, 24,14% SRN i 28,89% SPO.

2.2.3. Razlikovanje hrvatskoga standarda od mjesnih govora

Da se hrvatski standardni jezik u određenoj mjeri razlikuje od svih hrvatskih mjesnih govora (2g), smatra 62,10% studenata. S tvrdnjom se nije složilo 4,71% studenata, a djelomično se složilo 22,19% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže 86,5% SHJ, ali samo 46,48% SRN i 53,33% SPO. Negativan odgovor nije dao ni jedan SHJ, ali je tako odgovorilo 7,45% SRN i 6,67% SPO. Djelomično se složilo 13,58% SHJ te čak 46,07% SRN i 40,00% SPO.

Ukupni pozitivni odgovori na tvrdnje o hrvatskome standardnom jeziku, navedeni u tablici 2, pokazuju primjetnu razliku između studenata hrvatskoga jezika i ostale dvije skupine studenata. Stavovi prema obje ove tvrdnje pokazuju da prevelik broj SRN i SPO, više od četrdeset posto, nema jasnu svijest o postojanju hrvatskoga standardnoga jezika, za razliku od SHJ koji je iskazuju više od 85%. Međutim, i studenti hrvatskoga jezika, kao i ostale dvije skupine, bolji su u definiranju standardnoga jezika od uvjerenosti u njegova obilježja.

2.3. Stupanj ovladanosti hrvatskim standardnim jezikom

Stupanj ovladanosti hrvatskim standardnim jezikom utvrđen je na temelju uspješnosti kojom su ispitanici rješavali 7. i 8. zadatak. U jednome se očekivalo uočavanje točnih i netočnih rečenica u odnosu na norme hrvatskoga standardnoga jezika, a u drugome proizvodnja točnih rečenica.

Tablica 3: Udio točnih i netočnih odgovora te proizvedenih rečenica

ZADATAK	SHJ	SRN	SPO	SHJ	SRN	SPO
	točno u %			netočno u %		
7) poznavanje norme HSJ	76,55	68,88	64,86	23,45	32,12	35,14
8) primjena norme HSJ	86,42	65,52	84,44	13,58	34,48	15,56
Prosječno	81,49	67,20	74,65	18,51	32,80	25,35

2.3.1. Uočavanje točnih i netočnih rečenica

U sedmome zadatku ispitivana je sposobnost poznavanja norme hrvatskoga standardnoga jezika. Bile su navedene 42 rečenice od kojih u 19 rečenica nije bilo odstupanja od standardnojezične norme, a u 23 rečenice umetnuto je jedno ili više odstupanja od standardnojezične norme. Treba napomenuti da se od studenata tražilo samo da prepoznaju postoje li odstupanja, ne da ih izdvoje ili isprave, što bi točno pokazalo stupanj njihova znanja.

Studenti su točno riješili više od dvije trećine rečenica (70,1%) toga zadatka. U odnosu na studij, SHJ točno su prepoznali kao točne ili kao netočne 32,15 rečenica (76,55%). SRN točno su prepoznali kao točne ili netočne 28,93 rečenica (68,88%), a SPO 27,24 rečenica (64,86%).

Dakle, i u tome su zadatku, u skladu s pretpostavkom da je njihovo poznavanje norme hrvatskoga standardnog jezika među ispitanicima najviše, najuspješniji bili SHJ, koji su uočili najviše točnih i netočnih rečenica, zatim SRN, a najmanje uspješni bili su SPO, koji su činili najviše pogrešaka.

Zanimljivo je da su među ispitanicima najveći broj pogrešaka u sedmome zadatku (između 26 i 16 odstupanja) podjednako činili studenti podrijetlom i iz čakavskih (Zadar, Split), i iz kajkavskih (Koprivnica, Velika Gorica), i iz štokavskih (Slavonski Brod, Sinj, Bjelovar) krajeva. I studenti koji su 7. zadatak riješili bolje od prosjeka i činili između 2 i 6 pogrešaka bili su podrijetlom iz raznih hrvatskih krajeva (Zagreb, Dubrovnik, Ozalj, Šibenik, Krapina). Taj podatak, u skladu s onim što je izneseno na početku ovoga rada, u određenoj mjeri potvrđuje mišljenje da veća sličnost između zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika nije jamstvo njegova uspješnijega ovladavanja i obrnuto.

2.3.2. Sposobnost točne proizvodnje

U osmome su zadatku ispitanici trebali napisati tri rečenice (sadržajno nepovezane ili povezane), samo pod uvjetom da su sigurni kako u njima nema ni jednoga odstupanja od standardnojezične norme.

Ukupno je 78,79% studenata uspješno riješilo taj zadatak. Vrlo je iznenađujuće što ni jedna skupina ispitanika taj zadatak nije riješila bez pogreške, kao i to da je taj zadatak uspješno riješilo samo 86,42% SHJ, 65,52% SRN i 84,44% SPO. U rečenicama koje su pisali najviše je bilo pravopisnih pa gramatičkih odstupanja. Neuspješno je taj zadatak riješilo 13,58% SHJ, čak 34,48% SRN i 15,56% SPO.

2.3.3. Usporedba odgovora

Može se zaključiti kako su SHJ u svim zadacima kojima se provjeravao stupanj ovladanosti hrvatskim standardnim jezikom postigli najbolje rezultate. Među ostalim su dvjema skupinama ispitanika SRN bolji u (pre)poznavanju norme hrvatskoga standardnog jezika (7. zadatak), dok su SPO bili znatno bolji u primjeni norme hrvatskoga standardnog jezika (8. zadatak). Tako su jedino u 8. zadatku studenti predškolskoga odgoja bili bolji od studenata razredne nastave, po uspješnosti vrlo slični studentima hrvatskoga jezika.

2.4. Stav prema javnoj uporabi hrvatskoga standardnoga jezika

Stavovi ispitanika prema uporabi HSJ utvrđeni su na temelju njihovih odgovora na tvrdnje u trećem zadatku. Ispitanici su se trebali izjasniti smatraju li da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati u javnome govoru (tvrdnja 3a), na javnoj televiziji i javnom radiju (tvrdnja 3c), u školama i na fakultetima (tvrdnja 3e), u pisanoj službenoj komunikaciji (tvrdnja 3b). Svi su ti zadatci trebali pokazati koliko su ispitanici svjesni razlika između mjesnih idioma i u vezi s tim nužnosti oblikovanja i postojanja zajedničkoga (standardnog) idioma.

2.4.1. Služenje hrvatskim standardnim jezikom u javnome govoru

Da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati u javnome govoru (3.a), smatra 85,11% studenata. S tvrdnjom se nije složilo 3,37% studenata, a djelomično se složilo 11,51% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže 92,59% SHJ i sličan broj SRN (82,76%) i SPO (80,00%). Ni jedan SHJ nema negativno mišljenje o njegovoj uporabi u javnome govoru, za razliku od 3,45% SRN i 6,67% SPO. Djelomično se s tvrdnjom složilo 7,41% SHJ, 13,79% SRN i 13,33% SPO.

Tablica 4: Udio odgovora o uporabi hrvatskoga standarda

HSJ treba rabiti	SHJ u %			SRN u %			SPO u %		
	+	-	neod	-	+	neod	+	-	neod
3a) u javnome govoru	92,59	0	7,41	82,76	3,45	13,79	80	6,67	13,33
3c) na javnoj televiziji i radiju	92,59	0	7,41	96,55	0	3,45	88,88	0	11
3e) u školama i na fakultetima	85,19	0	14,81	89,66	0	10,34	80	0	20
3b) u pisanoj službenoj komunikaciji	98,76	0	1,24	93,10	3,45	3,45	95,56	2,22	2,22
3g) u novinama i časopisima	82,72	0	17,28	82,76	0	17,24	68,89	0	31,11
Prosječno	90,37	0	9,63	88,97	1,38	9,65	82,66	1,78	15,53

2.4.2. Služenje hrvatskim standardnim jezikom u obrazovanju

Da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati u školama i na fakultetima (3e), smatra 84,95% studenata. Nitko nije zaniijekao tu tvrdnju, a djelomično se složilo s tvrdnjom 15,05% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže 85,19% SHJ, 89,66% SRN i 80,00% SPO. Negativno nije nitko odgovorio. Djelomično se s tvrdnjom složilo 14,81% SHJ, 10,34% SRN i 20,00% SPO.

2.4.3. Služenje hrvatskim standardnim jezikom u službenome pisanju

Da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati u pisanoj službenoj komunikaciji (3b), smatra 95,81% studenata. S tvrdnjom se nije složilo 2,27% studenata, a djelomično se složilo tek 1,89% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže više od devedeset posto studenata na sva tri studija: 98,76% SHJ, 93,10% SRN i 95,56% SPO. Ni jedan SHJ nema negativno mišljenje o njegovoj uporabi u pisanju, za razliku od 3,45% SRN i 2,22% SPO. Djelomično se s tvrdnjom složilo 1,24% SHJ, 3,45% SRN i 2,22% SPO.

2.4.4. Služenje hrvatskim standardnim jezikom u govornim medijima

Da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati na javnoj televiziji i javnom radiju (3c), smatra 92,77% studenata. Nitko nije zaniijekao tu tvrdnju, a djelomično se složilo 7,23% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže 92,59% SHJ, 96,55% SRN i 88,88% SPO. Ni jedan student nema negativno mišljenje o njegovoj uporabi u govornim medijima. Djelomično se s tvrdnjom složilo 7,41% SHJ, 3,45% SRN i 11,12% SPO.

2.4.5. Služenje hrvatskim standardnim jezikom u tisku

Da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati u novinama i časopisima (3g), smatra 78,12% studenata. Nitko nije zaniijekao tu tvrdnju, a djelomično se složilo 21,88% studenata.

U odnosu na vrstu studija, s tvrdnjom se slaže 82,72% SHJ, 82,76% SRN i 68,89% SPO. Ni jedan student nema negativno mišljenje o njegovoj uporabi u tisku. Djelomično se s tvrdnjom složilo 17,28% SHJ, 17,24% SRN i 31,11% SPO.

2.4.6. Usporedba stavova o uporabi jezika

Usporedba odgovora na sve navedene tvrdnje pokazuje da se gotovo svi ispitanici slažu (vrlo malen broj negativnih odgovora pojavljuje se samo u vezi s tvrdnjom da HSJ treba upotrebljavati u pisanoj službenoj komunikaciji) s tvrdnjama da hrvatski standardni jezik treba upotrebljavati na javnoj televiziji i javnom radiju, u školama i na fakultetima, u pisanoj službenoj komunikaciji i u novinama i časopisima. Uz jednu iznimku tako misli 80 i više posto svih skupina. Najviši stupanj pozitivnoga stava prema hrvatskome standardnom jeziku pokazuju SHJ, zatim SRN pa SPO. Odgovore na tvrdnje o uporabi hrvatskoga standardnog jezika prikazuje tablica 4 na strani 16.

SHJ najvažnijom smatraju pisanu službenu komunikaciju (kao i studenti PO), dok SRN kao cjelina od nje važnijom smatraju uporabu standarda na javnoj televiziji i javnome radiju. Sve skupine studenata najmanje važnom smatraju uporabu standardnoga jezika u novinama i časopisima, no samo se skupina SPO s tvrdnjom potpuno slaže tek 68,89%.

3. Rasprava i zaključak

Dobiveni rezultati pokazuju da prosječno *najvišu spremnost na ovladavanje* hrvatskim standardnim jezikom pokazuju studenti hrvatskoga jezika, zatim studenti razredne nastave pa studenti predškolskoga odgoja.

U *ovladanosti* standardnojezičnom normom prosječno su najbolji studenti hrvatskoga jezika, zatim studenti predškolskoga odgoja pa studenti razredne nastave.

Najviši stupanj pozitivnoga stava prema hrvatskome standardnom jeziku imaju studenti hrvatskoga jezika, zatim studenti razredne nastave pa studenti predškolskoga odgoja.

Svi su navedeni čimbenici povezani, utječu jedan na drugi i uglavnom su u razmjernom odnosu, osim ovladanosti standardnojezičnom normom. U radu postoje pokazatelji da viši stupanj spremnosti na ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom (studenti hrvatskoga jezika) utječe i na viši stupanj njegova poznavanja, dok je niži stupanj pozitivnoga stava prema hrvatskome standardnom jeziku povezan s nižim stupnjem poznavanja norme hrvatskoga standardnoga jezika (studenti razredne nastave u proizvodnji i studenti predškolskoga odgoja u prepoznavanju odstupanja).

Izgradnji pozitivnoga stava prema hrvatskome standardnom jeziku, osobito među studentima, zato treba pristupiti kao iznimno važnom zadatku jer utjecanjem na njegovo oblikovanje neizravno utječemo i na spremnost učenika da njime ovladaju i na bolje ovladavanje standardnojezičnom normom. To treba činiti, između ostaloga:

- a) isticanjem nužnosti postojanja hrvatskoga standardnoga jezika kao komunikacijskoga sredstva šire jezične zajednice i njegovih obilježja (mnogi ispitanici nisu bili svjesni uloge i važnosti hrvatskoga standardnog jezika kao ni njegovih obilježja, npr. višefunkcionalnosti);
- b) utvrđivanjem odnosa (sličnosti i razlika) između standardnoga jezika i mjesnih govora te isticanjem potrebe prihvaćanja činjenice kako se on, u mnogim svojim dijelovima, razlikuje od zavičajnih govora svih hrvatskih govornika (mnogi ispitanici nisu svjesni razlike između mjesnih govora i hrvatskoga standardnog jezika);
- c) isticanjem nužnosti postojanja hrvatskoga standardnoga jezika kao obilježja (znaka) šire jezične zajednice;
- d) preoblikovanjem nastavnih planova i programa kako bi u njima u većoj mjeri bila istaknuta važnost pozitivnog stava prema hrvatskome standardnom jeziku;
- e) doradom nastavnih načela i nastavnih metoda te unaprjeđenjem učenja i poučavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama.

4. Literatura

- Desforges, Ch. (2001) *Uspješno učenje i poučavanje*, Zagreb: Educa.
- Harmer, J. (1992) *Teaching and Learning Grammar*, London: Longman.
- Jonke, Lj. (1965) *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb: Znanje.
- Kovačević, M., Pavličević-Franić, D. (2002) *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini*, Jastrebarsko: Slap.
- Vican, D., I. Milanović-Litre (2006) *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Mihaljević-Djigunović, J. (1995) *Istraživanja stavova i motivacije jučer i danas*, Strani jezici 3–4, 104–113.
- Mihaljević-Djigunović, J., Kovačić, M. (1996) *Proces učenja stranog jezika kao predmet učeničkog stava*, Strani jezici 25, 3–4, 159–172.

- Mihaljević-Djigunović, J. (1998a) *Uloga afektivnih faktora u učenju stranih jezika*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Mihaljević-Djigunović, J. (1998b) Croatian Learners' Motivation, *Novelty*, 5, 1, 22–27.
- Mihaljević-Djigunović, J., Zergollern-Miletić, L. (2003) Što, kako i kada u obrazovanju budućih nastavnika stranih jezika, *Metodika* 6, 77–90.
- Mihaljević-Djigunović, J., Jakominić, N. (2004) Učenički stavovi prema nastavniku stranoga jezika, *Suvremena kretanja u nastavi stranoga jezika*, Zagreb — Rijeka, 187–194.
- Pavličević-Franić, D. (2000) Usvajanje hrvatskoga standardnoga jezika u sustavu okomite dvojezičnosti, *Napredak*, 141/1, Zagreb: HPKZ: 75–86.
- Pavličević-Franić, D. (2005) *Komunikacijom do gramatike*, Zagreb: Alfa.
- Vijeće Europe (2005) *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*, Zagreb: Školska knjiga.

Prilog

Upitnik za utvrđivanje stava prema hrvatskome standardnom jeziku

Fakultet

Godina studija

1. Gdje ste se rodili?
2. Kod sljedećih tvrdnji zaokružite ponuđeni odgovor koji najbolje odgovara Vašem mišljenju.
 - a) Jezik (govor) mojih roditelja jednak je jeziku (govoru) koji sam upotrebljavao/upotrebljavala (koji upotrebljavam):

od 0. do 5. godine	DA NE DJELOMIČNO
od 6. do 14. godine	DA NE DJELOMIČNO
od 15. godine do danas	DA NE DJELOMIČNO
 - b) Ne primjećujem razliku između govora koji upotrebljavam prilikom razgovora sa svojim roditeljima, braćom i sestrama, prijateljima iz istoga mjesta i govora kojim se služim u komunikaciji s drugim stanovnicima mjesta u kojem živim.

	DA NE DJELOMIČNO
--	------------------
 - c) Mogu se dobro sporazumijevati i s mlađim i sa starijim stanovnicima mjesta u kojem živim.

	DA NE DJELOMIČNO
--	------------------
 - d) Nema razlike između govora koji upotrebljavam u svome mjestu i govora koji upotrebljavam u razgovoru sa stanovnicima drugih mjesta.

	DA NE DJELOMIČNO
--	------------------
 - e) Jezik kojim su pisani školski udžbenici, koji se upotrebljava u školi, na javnoj televiziji i radiju, u većini novina i časopisa isti je kao jezik koji upotrebljavam u razgovoru sa stanovnicima mjesta u kojem živim.

	DA NE DJELOMIČNO
--	------------------

- f) U Hrvatskoj postoji oblikovan (normiran) neutralan jezični oblik, zajednički svim njegovim stanovnicima (hrvatski standardni jezik).
DA NE DJELOMIČNO
- g) Taj se jezik više ili manje razlikuje od svih hrvatskih mjesnih govora.
DA NE DJELOMIČNO
- h) Da bih u životu mogao/mogla uspješno djelovati i izvan svoga zavičaja, trebao/trebala bih, što je moguće bolje, ovladati hrvatskim standardnim jezikom.
DA NE DJELOMIČNO
- i) Osobe koje upotrebljavaju hrv. stand. jezik u govoru djeluju neutralno, objektivno i učeno te su uspješnije u obavljanju svoga posla.
DA NE DJELOMIČNO
- j) Kada bi se radilo o nekoj stručnoj temi, prije bih povjerovao osobi koja bi mi o toj temi govorila na svome mjesnom govoru.
DA NE DJELOMIČNO
- k) Smatram da mi dobro poznavanje hrv. stand. jezika može pomoći u boljem prenošenju raznih sadržaja.
DA NE DJELOMIČNO
- l) Smatram da je hrv. stand. jezik ponajprije potrebno upotrebljavati u pisanom tekstu.
DA NE DJELOMIČNO
- m) Smatram da hrv. stand. jezik trebaju znati samo jezični stručnjaci, književnici i oni koji vole jezik.
DA NE DJELOMIČNO
- n) Smatram da mi je standardni jezik u životu potreban i truditi ću se kako bih njime ovladao/ovladala.
DA NE DJELOMIČNO

3. Izaberite i zaokružite odgovor koji najbolje odgovara tvom (Vašem) mišljenju.

Standardni bi jezik trebalo upotrebljavati:

- a) u javnom govoru
DA NE DJELOMIČNO
- b) u pisanoj službenoj komunikaciji
DA NE DJELOMIČNO
- c) na javnoj televiziji i javnom radiju
DA NE DJELOMIČNO
- d) u razgovoru s prijateljima iz istoga mjesta
DA NE DJELOMIČNO
- e) u školama i na fakultetima
DA NE DJELOMIČNO
- f) u stručnim i znanstvenim djelima
DA NE DJELOMIČNO
- g) u novinama, časopisima
DA NE DJELOMIČNO
- h) prilikom razgovora s onima koji ne znaju naš mjesni govor
DA NE DJELOMIČNO
- i) kad pišemo književna djela (pjesme, pripovijetke i sl.)
DA NE DJELOMIČNO

4. Smatram da prilikom upotrebe hrvatskoga standardnog jezika činim veći broj pogrešaka (pravopisnih, gramatičkih, stilskih, leksičkih).

DA NE DJELOMIČNO

5. Smatram da je potpuno svejedno ima li u mome govorenom ili pisanom tekstu (koje sam namjeravao/namjeravala oblikovati na hrv. stand. jeziku) više ili manje pogrešaka. DA NE DJELOMIČNO

6. Molim Vas da ukratko opišete značenje naziva 'hrvatski standardni jezik'.

7. Za sljedeće rečenice utvrdite pripadaju li hrvatskome standardnom jeziku i zatim to označite. Zaokružite samo one rečenice u kojima nema ni jedne pogreške (pravopisne ili gramatičke).

Kuda ideš?	DA NE
Uzeo je knjigu bez da me pitao.	DA NE
Uzeo je papir kojega sam držao u ruci.	DA NE
Tko će mi li te čuvati?	DA NE
Uzeli su sve njegovo blago.	DA NE
Stajah noću među vikačima i prolaznicima.	DA NE
Čovjek kojeg sam upoznao postao mi je prijatelj.	DA NE
Tamo sam pronašao stolić koji se sam prostirao.	DA NE
Raspravljali su o pitanju pronevjera u tvrtki.	DA NE
No, nismo znali o čemu je riječ.	DA NE
Na proslavi nas je bilo oko dvadesetak.	DA NE
Vi ste počinili prekršaj na osnovu zakona.	DA NE
Ustao se i krenuo prema meni.	DA NE
Otišao je u bolnicu radi izlječenja.	DA NE
Ja sam bio velik, a on mali.	DA NE
On nije ni sa čim zadovoljan.	DA NE
On to radi roditeljima usprkos.	DA NE
Vi ste stigla na vrijeme.	DA NE
Pokušati ću sve kako bi mi se ostvario san.	DA NE
Podvornik je s metlom pomeo dvorište.	DA NE
Lijepo je vidjeti prozor s vijetom.	DA NE
Je si li ga pozvao na rođendan?	DA NE
Jesmo li baš uvijek onakvi kakvi bi željeli biti.	DA NE
Pretječe ga na uskoj cesti.	DA NE
Budući da sve znam, ne morate mi ništa govoriti.	DA NE
Rok istječe za nekoliko dana.	DA NE
Moj dobar otac je puno učinio za mene.	DA NE
Tek su joj 15 (petnaest) godina.	DA NE
U obitelji se stiču prva životne iskustva.	DA NE

Temperatura mora je bila 24 Celzijevih stupnjeva.	DA NE
Uljudno im je zahvalio i krenuo prema izlazu.	DA NE
Bio je svjestan da će to postići samo ljubavlju i pažnjom.	DA NE
Mi bi vas zamolili da dođete na vrijeme.	DA NE
Bilo je to prvi put da sam je prepoznao.	DA NE
Znao sam da je to naš posljednji susret.	DA NE
Već milion puta ponavlja se jedno te isto.	DA NE
Vjerovatno sam sve dobro riješio.	DA NE
Sastat ćemo se kroz neko vrijeme.	DA NE
Rekao je da će doći oko četiri.	DA NE
Gospodine, molimo Vas da pročitate ovu vjest.	DA NE
To vam je moja kćer.	DA NE
Danas je prvi srpnja.	DA NE

8. Molim Vas da napišete tri rečenice (bilo kojega sadržaja, sadržajno povezane ili nepovezane) za koje ste POSVE sigurni da u njima, u odnosu na normu hrvatskoga standardnog jezika, nema pogrešaka.

Positive Attitude of Croatian Standard Language as a Condition for its Successful Mastering

The aim of this paper is to prove the hypothesis that one important condition for successful standard language mastering is an individual's positive attitude to that standard language. This positive attitude includes the understanding of a standard's role and importance as a communication means of a wider language community. Research was conducted among 155 students of the University of Zagreb in 2007. Three groups were included: 91 students of Croatian Language and Literature (the Faculty of Humanities and Social Sciences), 29 students of Teacher Education Studies and 45 students of Preschool Teachers Studies (both at the Faculty of Teacher Education).

Research was based on a questionnaire with six groups of tasks. The students had to choose between three answers stating their agreement, disagreement or partial agreement to 25 statements. They had to define the Croatian standard language, to produce three sentences which respect to its norms and choose between yes and no answers for 42 sentences with respect to noticed errors (19 sentences were error-free, 23 had one or more errors).

The purpose of the research was to identify the level of the mentioned attitude compared to the level of their mastering of normative grammar. Parts

of the questionnaire were analyzed and the differences were observed with respect to different statements in the questionnaire, as well as among the three groups of students in various aspects. Students of Croatian Language and Literature gave the highest percentage of positive answers.

In conclusion, methods were proposed which might contribute to a higher level of awareness of the standard language importance as well as the need for students to master it in order to contribute to its successful general mastering.

Key words: attitude towards Croatian standard language, acquiring and learning Croatian standard language

Ključne riječi: stav prema hrvatskome standardnom jeziku, učenje hrvatskoga standardnog jezika